

Ferma „Deșteptarea“ de la Bălănești — Gorj

OCTAVIAN UNGUREANU

Mișcarea iluministă la sate, desfășurată cu deosebită intensitate în Oltenia, către sfîrșitul secolului trecut, se inspira din programul revoluției pașoptiste și din activitatea cluburilor socialiste. Prin înființarea de școli, biblioteci, societăți și cercuri culturale, se urmărea înălțurarea neștiinței de carte, lărgirea orizontului de cunoștințe pentru lucrarea pămîntului, ocrotirea sănătății, sistematizarea comunelor și punerea în valoare a resurselor naturale locale.

Intelectualii satelor, cărturari, cu vederi democratice, începuseră să înțeleagă însemnătatea îmbinării mișcării culturale cu lupta țăranilor pentru pămînt și împotriva exploatării moșierești, pentru ieșirea din nevoile ce apăsau țara. Calea împlinirii acestor deziderate se arăta promițătoare prin asocierea în cooperative de credit și păstrare, în cadrul cărora se puteau obține împrumuturi convenabile în vederea cumpărării de pămînt, vite, unelte agricole și construirii de case.

În mănunchiul de dascăli gorjeni, instruiți în școlile normale din Tîrgu-Jiu și Craiova, școli cu meritorie tradiție democratică, se numărau Lazăr Arjoceanu din Bălănești și Gheorghe Dumitrescu din Bumbesci-Jiu care militau pentru progres, alături de alți intelectuali, între care profesorii Gimnaziului real „Tudor Vladimirescu“ din Tîrgu-Jiu: I. Popescu-Voitești, R. Vitold Piekarschi, socialist, colaborator activ la „Lumea nouă“, organul P.S.D.M.R., Iuliu Moisil, directorul gimnaziului, devenit membru corespondent al Academiei Române, Ștefan Bobancu, fiu de lăncier din legiunile lui Avram Iancu, și inginerul Aurel Diaconovici, înflăcărat patriot și militant progresist. Cei din Gorj luaseră cunoștință de teoriile socialiste ce se dezbăteau în Cercul socialist „Progresul“, înființat la Tîrgu-Jiu în 1878 de tehnicianul agronom Alexandru-Silviu Trușcă, prieten și tovarăș de idei cu C. Dobrogeanu-Gherea, Dr. Nicolae Codreanu și Dr. Nicolae Russel. Truda lor se reflectă în organizarea primelor instituții cooperatiste și proliferarea lor în satele gorjene, în formele preconizate de P.S. Aurelian, ale cărui articole, publicate în „Curierul românesc“, erau citite și comentate cu însuflețire de intelectualii gorjeni, luîndu-se în considerare și experiența Falansterului de la Scăeni. O valoroasă lucrare teoretică

și practică, care le-a stat la îndemână, a fost „Agricultura română în județul Mehedinți” (1868), scrisă de Ion Ionescu de la Brad, care se încumeta să afirme că în organizarea de unități productive la sate putea fi luată ca bază de pornire asocierea meșteșugarilor olari din Glovova. Este edificatoare în această privință extinderea în sfera productivă a activității societăților culturale „Amicul poporului” din Bălănești și „Șezătoarea săteanului” din Bumbești-Jiu, care se materializează în organizarea cooperativelor „Vița” (1898) la Bălănești și „Cipria” (1902) la Bumbești-Jiu. Societățile de credit, ridicându-se, în scurt timp, la un număr apreciabil, atât în județele Olteniei cât și în țară, Spiru Haret, în timpul ministeriatului său, trece prin Parlament Legea băncilor populare, instituționalizând astfel mișcarea cooperatistă din România.

Împrumuturile cu dobânzi reduse ajutau pe sătenii din Bălănești să achiziționeze pământurile lăsate în paragină, desființând astfel proprietatea moșierească, fapt ce dă relief acțiunii și în celelalte sate din sudul județului Gorj. În monografia comunei Bălănești, învățătorul Constantin Ursu subliniază, faptul că învățătorul Lazăr Arjoceanu, alături de obștea satului, a întreprins acțiunea de lichidare a proprietății moșierești de pe hotarul Bălăneștilor. Astfel s-a format Asociația de cumpărare a pădurii Dr. Urbeanu și a moșiei lui Lascăr. „Datorită acestor meritorii eforturi, spune autorul monografiei, majoritatea țăranilor din Viezuoiu, Piștești și Bălănești au putut să-și mărească proprietatea, dar în același timp, pe plan comunal, s-a putut să se înlăture și boierimea ce acaparase aceste terenuri de-a lungul vremii”.

Deslușind însemnătatea îmbinării, ridicării spirituale a sătenilor și stimulării activității economice, Lazăr Arjoceanu și prietenii săi pun, în 1899, bazele unei tovărășii de producție în profil zootehnic, arendând în acest scop și ograda Mariei Lascăr din satul Viezuoiu. Într-o adunare a membrilor cooperativei „Vița” se înființează ferma „Deșteptarea”, cu statut propriu de organizare și funcționare.

Sint aduse din Elveția și Olanda 60 de vaci Pitzgau și Simmental, efectivul fiind completat cu un lot din Moldova. Se construiește o fabrică de produse lactate, dotată cu utilaje moderne pentru acel timp.

Produsele se desfăceau pe piața Capitalei. Calupurile de unt, atrăgător prezentate, au făcut faima acestei fabrici. Se mai producea la ferma „Deșteptarea”, smântină, telemea, specialitatea casei fiind brânza „Crema de Jii”.

Maistrul fabricii era Jean Staighl, venit din Elveția și ajutat de Gheorghe I. Pănoiu, care a fost trimis apoi la perfecționare în industrializarea laptelui la ferma „Albina” din Galați. În vederea producției

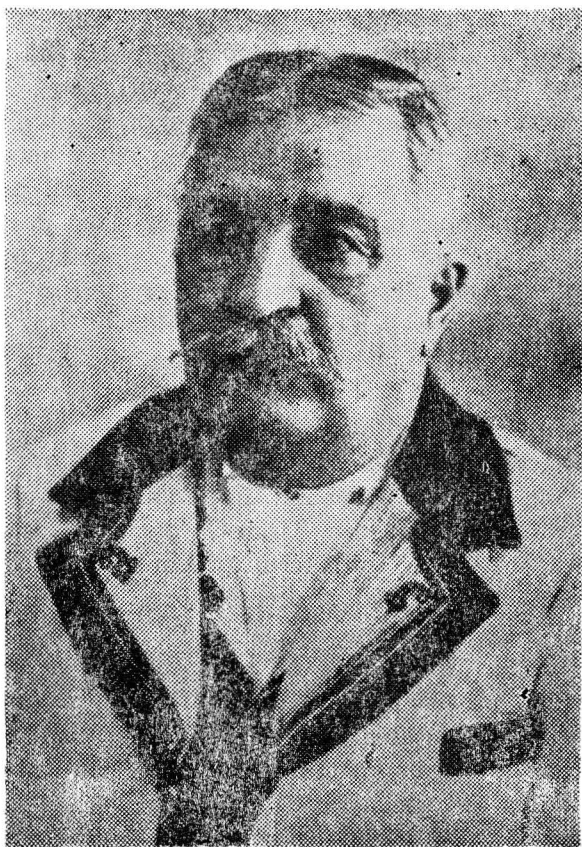
și proceselor de fabricație, pleacă la Paris și Praga învățătorul I. Cioață, în vederea specializării pentru fabricarea mezelurilor și a șuncii presate. Se urmărea totodată pregătirea cadrelor calificate pentru conducerea secțiilor fermei propuse să ia ființă în continuare, între care fabrica de nutrețuri concentrate.

Statutul Fermei „Deșteptarea“, publicat în revista „Amicul poporului“ din august 1899, prevedea, la articolul III, că : „Pre lângă membrii cari se înscriu mai jos, societatea poate primi și alții care ar voi să ajute societatea atât cu mijloace materiale cât și morale“. Consemnăm și faptul că, potrivit art. XI din același statut, președintele, secretarul și ceilalți membri din conducerea fermei își desfășurau activitatea fără nici un fel de retribuție. Hotărârile erau luate în adunări generale, statutul prevăzând și normele de creștere a fondului social, precum și modalitățile de lichidarea conturilor în caz de retragere a unor societari, sistemul de evidență contabilă etc. Este evident caracterul democratic și egalitar al societății, perspectiva atragerii în număr mare a sătenilor la activitatea fermei.

Ferma „Deșteptarea“ n-a ajuns la nivelul Falansterului de la Scăeni condus de Theodor Diamant, în rîndurile căruia s-a numărat și gorjanul Ion Cărbunescu din Tîrgu-Cărbunești, însă, cîteva laturi comune pot fi identificate : caracterul preponderent zootehnic al producției, elementele de industrie prelucrătoare (manufactură de produse lactate, în care se prelucra nu numai producția proprie, ci și laptele colectat de la țărani care nu erau membri ai fermei, brutărie, uscătorie de prune în sistem Bosniac, vinificație), sistemul de retribuție după cantitatea și calitatea muncii prestate și partea de fond social adusă în societate de fiecare membru, sau după calificarea profesională, în cazul angajaților de specialitate, sprijinirea materială și morală a școlii și societăților culturale. În plus, o publicație : „Amicul poporului“, care își avea redacția în casa lui L. Arjoceanu.

Ideile generale care au însuflețit pe organizatorii societății economico-culturale de la Bălănești n-au putut, însă, rodi pe măsura aspirațiilor și proiectelor, decît pentru scurt timp. Reacțiunea locală, acționînd fațîș asupra Fermei „Deșteptarea“, i-a îngrădit extinderea, i-a bolcîtat activitatea și, în cele din urmă, prin 1902, a forțat-o să dea faliment. Totuși, exemplul acestei întreprinderi a continuat să aibă un puternic și îndelungat ecou. În compensație, sătenii și-au întărit cooperativa „Vița“.

Lazăr Arjoceanu, fostul președinte al fermei, cu neastîmpărul ce-l caracteriza, se lansează în altă curajoasă inițiativă. Ipotechează cele cîteva pogoane din zestrea soției și obține un credit de la Banca comerțului, la care adaugă o parte din beneficiile cooperativei „Vița“, și

Inv. Lazăr Arjoceanu

Importă din Algeria, prin intermediul firmei franceze „Vermorel“, o mare cantitate de butași de viță nobilă. Așa au înflorit dealurile Bălăneștilor, fiecare țăran avîndu-și bucata lui de vie. I-a învățat cum să lucreze în plantații, publicînd adecvate articole în „Amicul poporului“; a obținut, în dar, vermorele și piatră vinată pentru stropit, de la aceeași firmă. Peste cîțiva ani „Braghina din Bălănești“ a cîștigat medalii de aur și de argint la concursurile de vinuri ce se desfăceau în toate orașele mari ale țării. Brutăria și uscătoria de prune au continuat să funcționeze pînă după primul război mondial. Se vindea la Tîngu-Jiu pline din cuptoarele Bălăneștilor, spre invidia butarilor orașeni, mai toți străini.

Învățătorul I. Popescu, el însuși președintele altei organizații cooperatiste — Societatea „Grija viitorului“ din Topești — Tismana, scria despre Lazăr Arjoceanu, despre ferma „Deșteptarea“ și cooperativa „Vița“ : „Cel dintîi care a dat semnalul înființării societăților economice a fost colegul meu L. Arjoceanu“ și adăuga : „Este pe deplin dovedit astăzi că, oricîtă învățătură vom da copiilor noștri, nu se vor putea folosi de dînsa dacă nu le vom asigura mijloacele materiale pentru a se putea ocupa cu o agricultură sistematică, industria și comerțul“ („Amicul poporului“, septembrie 1901).

Se rezumă în aceste rînduri străduința intelectualilor gorjeni care-și puneau lumina minții și îndrăzneala în slujba unei vieți mai bune și mai drepte pentru cei cărora altădată li se spunea „Talpa țării“, pentru țăranii noștri.

